

Мартинюк Ольга Русланівна

студентка 5 курсу

Навчально-наукового інституту педагогіки

Житомирського державного університету імені Івана Франка

Мазко Олена Петрівна

кандидат педагогічних наук, старший викладач

кафедри англійської мови з методиками викладання

в дошкільній та початковій освіті

Навчально-наукового інституту педагогіки

Житомирського державного університету імені Івана Франка

ПСИХОЛОГО-ЛІНГВІСТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ ПИСЕМНОЇ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Постановка проблеми. У ХХІ столітті освіта є одним з найважливіших інструментів формування майбутнього кожної людини. Молода українська держава потребує діяльних, інтелектуально розвинених громадян, фахівців різних галузей, які б на достатньому рівні володіли іноземною мовою, ефективно користувалися нею для обміну інформацією, встановлення контактів, досягнення порозуміння в діалозі культур. Зміни в інформаційному суспільстві неминуче ведуть до перебудови всієї системи іншомовної освіти в Україні, яка передбачає оновлення змісту та методів навчання іноземних мов як в усній, так і в письмовій формі. Так, зокрема у Рекомендаціях Державного Стандарту України з англійської мови для загальноосвітніх навчальних закладів та Рекомендаціях Ради Європи зазначається, що писемне мовлення повинно охоплювати широкі сектори суспільного життя, в яких діє соціальний агент, а саме – особисту, професійну, суспільну та освітню сфери спілкування [2; с. 10].

Методичні спостереження та власні спостереження за процесом навчання писемного мовлення у загальноосвітніх навчальних закладах, аналіз письмових робіт іноземною (англійською) мовою, а також аналіз низки підручників свідчать про те, що в учнів виникає досить багато труднощів при створенні певних повідомлень. Найчастіше вони пов'язані з невідповідністю сферам писемного мовлення, структурно-композиційним оформленням тексту, відсутністю поетапності створення продуктів писемного мовлення та мотивації до їх написання тощо. Однією з причин є те, що сучасна школа переглядає роль письмової комунікації у навчанні іноземних мов: якщо традиційно письмо сприймалося лише як засіб навчання, то сьогодні воно виступає й метою навчання. Крім того, аналіз підручників, за якими працюють учні початкової школи, підтвердив, що більшість вправ і завдань, орієнтованих на формування умінь писемного мовлення, носять не комунікативний характер і не передбачають поетапної підготовки учнів до створення конкретних письмових повідомлень.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питання формування писемної мовленнєвої компетентності на уроках іноземної мови досліджувалося як у вітчизняній, так і в зарубіжній науці. Так, вченими були розглянуті психологічні характеристики учнів різних вікових груп та їх врахування у процесі навчання писемному мовленню (Л. С. Виготський, Г. Ю. Айзенк, Г. С. Костюк, Д. І. Фельдштейн, Я. А. Пономарьов, З. В. Юрченко, О. О. Покатилова), особливості формування писемної мовленнєвої компетентності учнів початкової школи (Л. В. Калініна, І. В. Самойлюкевич, О. І. Мельничайко, Т. Hedge), лінгвістичні особливості писемного мовлення (О. М. Пилип'юк, Т. Б. Недайнова, Т. Я. Гнаткевич) і т. д. Однак, враховуючи швидкий розвиток суспільства та його вплив на освітню сферу зокрема, варто визначити психолого-лінгвістичні засади формування писемної мовленнєвої компетентності молодших школярів.

Відтак, **метою статті** є розглянути та узагальнити психологічні та лінгвістичні особливості формування іншомовної писемної мовленнєвої

компетентності учнів початкової школи, котрі будуть враховані при створенні відповідного комплексу вправ.

Виклад основного матеріалу. Створення комплексу вправ для формування іншомовної писемної мовленнєвої компетентності учнів початкової школи потребує врахування психологічних характеристик молодших школярів, тому необхідно узагальнити відомості про особливості розвитку їх пізнавальної, інтелектуальної та емоційної сфер, що актуалізуються у процесі вирішення певних навчальних задач.

Психічний і особистісний розвиток дитини у молодшому шкільному віці відзначається зміною способу життя та зумовлюється принципово новою соціальною ситуацією розвитку особистості — переходом від ігрової діяльності до навчання у початковій школі. На цьому віковому етапі провідною стає навчальна діяльність, яку ми розуміємо як цілеспрямовану, ґрунтовану на пізнавальному інтересі, діяльність учнів, результатом якої є розвиток особистості, інтелекту, здібностей, засвоєння знань, оволодіння необхідними вміннями та навичками.

У молодшому шкільному віці центром психічного розвитку особистості стає формування таких психічних процесів як пам'ять, увага та мислення, що виявляються в умінні свідомо ставити цілі, шукати й знаходити засоби їх досягнення, долати труднощі та перешкоди. Пам'ять характеризується довільністю, хоча мимовільна пам'ять теж активно використовується. Учні ще не вміють правильно організувати процес запам'ятовування, виділяти опорні пункти для засвоєння, користуватися логічними схемами, у них існує потреба у дослівному запам'ятовуванні матеріалу. Однак, унаслідок переважання І-ої сигнальної системи у процесі навчання формується логічна пам'ять, яка відіграє основну роль у набутті знань, посилюється роль словесно-логічного, смислового запам'ятовування; розвивається наочно-образна пам'ять, що полягає у запам'ятовуванні конкретних предметів, фактів, подій. У цьому віці дитина оволодіває можливістю усвідомлено керувати своєю пам'яттю, регулювати її прояви. Молодший шкільний вік

характеризується нестійкою увагою, що заважає зосередитись учневі на уроці, а також потребою у грі, початком вироблення власної думки, уявлень про цінності, значущість учіння. Також діти вчать організовувати свою навчальну діяльність та самоаналізувати виконану роботу. У початковій школі в учнів переважає наочно-образне мислення. Протягом цього віку формуються такі мислительні операції, як аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, узагальнення. Л. С. Виготський відмічав інтенсивний розвиток інтелекту у цьому віці. Перед тим як навчати учнів викладати свої думки в письмовій формі, учнів треба навчити висловлюватися в усній формі. Вони повинні вміти логічно будувати свої висловлювання, мати відповідну базу (лексичну, граматичну тощо), що дасть їм можливість висловити свою думку стосовно певної теми. Не менш важливим є стимулювання учнів до діяльності. Щодо емоційної сфери, то для дітей характерний життєрадісний, бадьорий настрій, проте необхідно пам'ятати про емоційну вразливість молодших школярів. Крім того, розвивається почуття симпатії, формуються моральні почуття дружби, товариськості, обов'язку, гуманності тощо.

Навчаючи англійської мови в початковій школі, варто враховувати зазначені вище психологічні характеристики учнів, що уможливить оптимізацію навчального процесу та підвищить мотивацію школярів щодо опанування англомовним писемним мовленням. Слід також дотримуватися послідовності від мовлення до мови, іншими словами навчати системі мови через мовлення в процесі організованого цілеспрямованого спілкування. Звідси в якості першого компонента змісту навчання виступає лінгвістичний компонент, який включає мовний матеріал: підібрані фонетичний, граматичний, лексичний мінімуми і мовленнєвий матеріал: зразки висловлювань різної величини, у відповідних різноманітних ситуаціях і темах.

Створення будь-якого писемного повідомлення передбачає використання специфічних лінгвістичних засобів для їх оформлення. Аналіз

автентичних зразків писемного мовлення, проведений на матеріалах підручників, навчальних посібників, газет, журналів, Інтернет-ресурсів тощо, дозволив виокремити лексичні, лексико-граматичні та пунктуаційні характеристики писемного мовлення як виду інтерактивної діяльності.

Лексичні характеристики визначаються словниковим запасом учнів, за допомогою яких вони виражають думки при написанні певного писемного повідомлення. *Лексико-граматичні характеристики* – особливості вживання граматичних структур у поєднанні з використанням відповідного лексичного матеріалу. *Пунктуаційні характеристики* – це особливості вживання розділових знаків у різних видах писемного мовлення.

Варто зазначити, що будь-який акт мовленнєвої діяльності здійснюється у контексті певної ситуації, що належить до певної сфери мовленнєвої діяльності: суспільної, особистої, освітньої та професійної сфер. Особиста сфера охоплює родинні стосунки та індивідуальні соціальні види діяльності. Професійна сфера охоплює все, що пов'язане з людською діяльністю і стосунками у процесі виконання професійних обов'язків. Освітня сфера пов'язана з навчальним або тренувальним контекстом (як правило, у певному закладі), мета якого – оволодіння специфічними знаннями або вміннями. Суспільна сфера стосується усього, що пов'язане із звичайними соціальними видами взаємодії, такими як ділові та адміністративні установи, сервіс, культура та дозвілля суспільного характеру, засоби зв'язку тощо.

Розглянемо лексичні, лексико-граматичні та пунктуаційні характеристики писемного мовлення у початковій школі згідно зазначених сфер спілкування. Зауважимо, що на початковому ступені навчання спілкування відбувається в межах особистої, професійної та освітньої сфер, у той час як створення продуктів писемного мовлення, що охоплюють суспільну сферу, є частковим.

У особистій сфері на молодшому етапі навчання відбувається написання привітальних листівок зарубіжному ровеснику до одного зі свят, характерного для країни, мова якої вивчається, а також до дня народження; написання листа зарубіжному другові; написання листів, привітальних листівок для рідних і близьких. Відповідно, для цього використовується лексика неофіційного та напівофіційного стилю, що характеризується вживанням звертань (наприклад, *Dear John, Dear Mary*), заключних фраз (наприклад, *Write back soon!*) тощо. Щодо лексико-граматичних характеристик в особистій сфері, то вони характеризуються використанням коротких простих речень, звертань, основними часовими формами є Present Simple, Past Simple, Future Simple, Present Continuous, Present Perfect та структура *to be going to*. При написанні особистих листів, листівок і т. д. вживаються наступні розділові знаки: після кожного рядка у написанні адреси ставиться кома, а в кінці останнього – крапка; після звертання на початку ставиться кома або розділовий знак взагалі не вживається; при підписуванні, після першого слова ставиться кома, а після імені – крапка.

Для професійної сфери спілкування характерним є використання окремих форм написання запрошень на день народження, наприклад їх орфографічного оформлення, застосування спеціального вокабуляру, складання нотаток для себе або для інших людей, написання коротких повідомлень. Відповідно, для цього використовується лексика неофіційного та напівофіційного стилю, що характеризується вживанням звертань (наприклад, *Dear Uncle Ted, Dear Aunt Susan*), пояснення ситуації (наприклад, *It's Mum's/ Father's fortieth birthday on the, Please come to Mum's/ Father's surprise party at, Can you play your guitar for us at the party?*), заключних фраз (наприклад, *Best wishes, Mike*) тощо. Щодо лексико-граматичних особливостей в професійній сфері, то вони характеризуються використанням коротких простих речень, звертань, основною часовою формою є Present Simple. Пунктуаційні особливості співпадають з характерними для написання повідомлень у особистій сфері. Крім того,

необхідно також пам'ятати, що дні тижня, місяці, посади (*Mr and Mrs Black; Dr. Gray*), національності (*French, English*) пишуться завжди з великої літери.

У освітній сфері на молодшому етапі навчання відбувається написання невеликого опису (не більше двох абзаців), заповнення нескладних анкет, формулярів чи опитувальних листів тощо. Відповідно, для цього використовується лексика неофіційного та напівофіційного стилю, що характеризується вживанням сталих фраз (наприклад, *My name is, I'm from, I'm a, I live in*, тощо), коротких простих незакінчених речень або питань, основною часовою формою є Present Simple. Пунктуаційні характеристики в основному співпадають з зазначеними вище.

Висновки. Отже, з метою успішного формування іншомовної мовленнєвої компетентності учнів початкової школи, необхідно створити відповідний комплекс вправ із врахуванням психологічних характеристик молодших школярів, наповненням якого стануть проаналізовані лінгвістичні особливості писемного мовлення на початковому етапі навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Варій М. Й. Загальна психологія: навчальний посібник / М. Й. Варій. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : «Центр учбової літератури», 2007. – 968 с. В
2. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. видання доктор пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с. З
3. Мазко О. П. Інтерактивні технології формування культури педагогічної взаємодії майбутнього вчителя іноземних мов : навч.-метод. посібник / О. П. Мазко. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2014. – 96 с. М
4. Понетун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-

метод. посіб. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко; за ред. О. І. Пометун. – К. : А.С.К., 2005. – 192 с.

O. Martyniuk. The Linguistic Framework for Teaching Writing to Young Learners / O. Martyniuk, O. Mazko // Перспективи розвитку професійно спрямованих мовних компетенцій в сучасній науці : матер. Міжнар. науково-практ. конфер. для студ. немовн. спец. / за заг. ред. Н. М. Андрійчук. – Житомир : ФО-П Левковець Н. М., 2016. – С. 89-90.

O. Martynyuk

Research supervisor: O. Mazko, PhD, senior teacher

Ivan Franko Zhytomyr State University

THE LINGUISTIC FRAMEWORK FOR TEACHING WRITING TO YOUNG LEARNERS

Writing is an integral skill of successful second language learning. Teaching writing in the primary classroom should be a communicative and a structured process [2]. Having observed the process of teaching writing to young learners in secondary schools as well as the analysis of the content of basic English course books, it is possible to state that students have many difficulties when replicating written speech. Thus, a special system of exercises for teaching writing in primary school should be designed. First of all, the system should incorporate psychological characteristics of young learners, namely memory, attention and thinking which show up in the skills to independently set aims, find ways to reach them, overcome different obstacles and so on. Secondly, and most importantly, creating written messages presupposes the application of specific linguistic means: lexical, grammatical and punctuation.

Lexical means include learners' active vocabulary that helps to express ideas when creating a written message. Grammatical means consist in the use of

grammatical structures in correspondence with active vocabulary. Punctuation means are regarded as specific punctuation characteristics of different types of writing. All of the means mentioned above are contextualised within the four domains of language use [1; 14]: personal, occupational, educational and public.

Within the personal domain the following types of written texts are created: holiday postcards for a foreign friend, birthday postcards, and letters to friends and family. The occupational domain embraces writing specific forms of invitations, short messages and making notes. The educational domain is concerned with the learning context in order to acquire specific knowledge or skills. Within this domain learners write short descriptions, fill in simplified application forms or questionnaires. The public domain refers to ordinary social interaction such as public services, cultural and leisure activities of a public nature, etc. It should be noted that creating written products concerning the public domain in y primary school is only partially covered.

So, designing an appropriate system of exercises based on psychological characteristics of young learners in connection to analyzed linguistic characteristics can enable the formation of primary students' speech competence in writing.

Literature

1. Common European Framework of Reference for Languages: learning, teaching, assessment. – Cambridge University Press, 2001. – 260 p.
2. Ur, Penny. 2005. A Course in Language Teaching: Practice and Theory (ed). Cambridge University Press.